

У подальших дослідженнях планується окреслити професійний портрет керівника ДЮСШ, виділити його необхідні психологічні та практичні якості, методи досягнення „акме” у розвитку професійної компетентності та критерії ефективності професійного самовдосконалення керівника ДЮСШ.

Список використаних джерел та літератури:

1. Костенко М. А. Педагогічні умови професійно-творчого саморозвитку майбутнього вчителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / М. А. Костенко. – Х., 2004. – 20 с.
2. Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Григорій Костюк ; упоряд. і авт. комент. В. В. Андрієвська та ін. ; авт. передм. Л. М. Проколенко, Г. О. Балл ; за ред. Л. М. Проколенко. – К. : Рад. шк., 1989. – 608 с.
3. Лосева Н. М. Саморозвиток викладача вищої школи : навч. посіб. / Н. М. Лосева. – Д. : ДонНУ, 2003. – 336 с.
4. Тихонова Т. В. Педагогічні умови професійного саморозвитку майбутнього вчителя інформатики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Т. В. Тихонова. – К., 2001. – 20 с.

Анотація

Т.В.Холостенко

Уровни организационно-педагогических условий профессионального самосовершенствования руководителя внешкольного учебного заведения (на примере руководителя детско-юношеской спортивной школы)

В статье проанализированы научные исследования с целью выявления возможных уровней организационно-педагогических условий профессионального самосовершенствования руководителя внешкольного учебного заведения (на примере руководителя детско-юношеской спортивной школы). Выявлены четыре уровня (государственный, муниципальный, внутришкольный, личный) организационно педагогических условий, которые влияют на профессиональное самосовершенствование руководителя ДЮСШ.

Ключевые слова: *руководитель ДЮСШ, профессиональное самосовершенствование, уровни организационно-педагогических условий.*

Summary

T.V.Kholostenko

Levels of Organizational-Pedagogical Conditions of Professional Self-Improvement of the Head of Out-Of-School Educational Establishment (by the Example of the Head of Children's Sports School)

Scientific researches with the aim of identifying possible levels of organizational-pedagogical conditions of professional self-improvement of the head of out-of-school educational establishment (by the example of the head of children's sports school) are analysed in the article. Four levels (state, municipal, inside school, personal) of organizational-pedagogical conditions, which influence the professional self-education of the head of children's sports school are identified.

Key words: *head of children's sports school, professional self-education, levels of organizational-pedagogical conditions.*

Дата надходження статті: „6” березня 2012 р.

УДК 373.5

В.В.ХРЕНОВА,
аспірант
(м.Умань)

Профільне навчання: основні підходи до змісту та ознак

У статті проаналізовано існуючі підходи до розуміння ознак та характерних особливостей профільного навчання. На підставі зробленого аналізу розглянуто основні ознаки профільного навчання.

Ключові слова: *профільне навчання, індивідуалізація та диференціація освіти, індивідуальна траєкторія навчання, особистісно орієнтоване навчання.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... В даний час все виразніше спостерігається невідповідність між зростаючою складністю світу і здатністю випускника загальноосвітньої школи орієнтуватися в нім. Це висуває перед школою завдання підготовки випускника, здатного адекватно реагувати на зміни навколишнього світу, озброєного практико-орієнтованими знаннями, які дозволять йому реалізувати свої потенційні можливості: орієнтуватися в інформаційному просторі, управляти технологічними процесами, володіти комунікативними навиками, знаходити нестандартні рішення в складних ситуаціях. Провідна роль у рішенні цього завдання відводиться школі з профільним навчанням учнів в класах старшого ступеня. Успіх профілізації старшої школи багато в чому залежить від професіоналізму суб'єктів освітньої діяльності.

Практика показує, що значна частина вчителів технології не готова до роботи в режимі профільної школи: їм не вистачає як спеціальної, так і професійно-педагогічної підготовки, що включає знання теорії профільного навчання, уміння практичного здійснення індивідуалізації і диференціації

навчання. Не всі вчителі достатньо чітко представляють суть профільного навчання, його характер і зміст.

Аналіз досліджень і публікацій... Теоретична розробка сучасного підходу до профільного навчання наслідую педагогічні дослідження попереднього періоду, що присвячено питанням індивідуалізації та диференціації навчання. Теоретичні та методичні аспекти даних питань було розглянуто в першій половині ХХ сторіччя в працях П.Блонського, В.Зеньковського, П.Каптерева, пізніше – в дослідженнях Ю.Бабанського, Л.Беккера, Г.Бородкіної, С.Голант, В.Гузєєва, Ю.Діка, Г.В.Дорофєєва, А.Ж.Жафярова, З.Калмикової, О.Кузнецова, Г.Манке, А.Мордковіча, М.Мельникова, К.Митрофанова, В.Орлова, В.Попкова, А.Попової, В.Разумовського, І.Унт, В.Фірсова, М.Холодної, Т.Шамової, Н.Шамаєва, І.Якіманської та інших вчених.

Загальним теоретичним питанням профілізації навчального процесу у старшій школі присвячені праці Г.Балла, Н.Бібік, О.Бугайова, М.Бурди, М.Гузика, В.І.Кизенка, О.Корсакової, В.Мадзігона, Н.Ничкало, Н.Шиян, В.Ворошилова, В.М.Монахова, В.Орлова, Н.Огурцова; сутність і особливості організації профільного навчання розглядали С. Вольянська, Т. Захарова, П. Лернер, Л.Липова, І. Лікарчук, В. Огнев'юк, Ю. Пархомець, М. Піщалковська, Л.Покрова, П. Сікорський, Н. Шиян та інші вчені.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з відповідної проблеми в педагогічній літературі [1-25] свідчить, що терміном „профільне навчання” науковці позначають широку сукупність педагогічних явищ та процесів, що відрізняються у своїх причинах, проявах і наслідках.

Формулювання цілей статті... На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрити сутність поняття „профільне навчання”.

Виклад основного матеріалу... Реалізація профільного навчання в старших класах загальноосвітньої школи не припинила наукову дискусію щодо самого терміна „профільне навчання”. Аналіз наукових джерел дозволяє зробити висновок, що в основу поняття закладаються різні сутнісні ознаки.

Так, у Національній доктрині розвитку освіти в Україні про профілізацію йдеться як про один із шляхів забезпечення рівного доступу до освіти. Дослівно про це сказано так: „...здійснення профільного професійного навчання учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі на базі професійно-технічних училищ”. Як зазначено в довідковій та енциклопедичній літературі, професійне навчання є не що інше як „процес, спрямований на забезпечення професійної самореалізації громадянина, формування в нього глибоких професійних знань, умінь та навичок, здобуття нової професії чи спеціальності на основі наявного освітнього рівня...” [1]. Таке тлумачення дає підстави зробити припущення про те, що по закінченню загальноосвітньої школи учень здобуде робітничу професію.

Натомість, у Концепції 12-річної освіти, затвердженій колегією Міністерства освіти і науки та Президією АПН України зазначено, що „профільне навчання ряду предметів забезпечує належний рівень підготовки випускників до вступу у вищі навчальні заклади, але, як правило, не дає професії” [2].

На підтвердження цієї думки, Н.Бібік наголошує на важливості адекватного розуміння мети і змісту профільного навчання не як набуття школярем конкретної спеціальності. Автор підкреслює, що таке навчання, на відміну від поглибленого, дає змогу учням обрати не один – два предмети, а конкретну галузь для глибокого вивчення. Продовжуючи думку, Ю.Мальований пропонує розглядати профільне навчання як поглиблене і розширене вивчення не одного, а групи предметів, які входять до певної освітньої галузі, що доповнюється курсами на вибір [3].

В.Кремень визначає сутність профілізації старших класів середньої школи через її мету – „надати можливості кожному учню стати самим собою”, для чого в системі освіти мають бути створені умови для реалізації підлітками старшого віку своїх інтересів, запитів, здібностей і подальших життєвих планів. Іншими словами, профільне навчання повинно сприяти самореалізації школярів шляхом створення відповідних умов. Цієї думки дотримується й С.Тюменова, розглядаючи профільне навчання як засіб самореалізації старшокласників, можливість реально оцінити свої пізнавальні здібності, професійні наміри, намітити шляхи подальшої освіти і професійного самовизначення [1; 4].

І.Латишов визначає профільне навчання як систему спеціалізованої підготовки старшокласників, спрямовану на те, щоб зробити процес їх навчання на останньому щаблі загальноосвітньої школи більш індивідуалізованим, таким, що відповідає реальним запитам і орієнтаціям, здатним забезпечити усвідомлений вибір школярами своєї професійної діяльності. Таким чином, смислове навантаження у його визначенні профільного навчання припадає на твердження, що це система спеціалізованої підготовки, спрямована на індивідуалізацію навчання з метою забезпечення усвідомленого вибору професійної діяльності школярами за рахунок варіативності шкільної освіти [5].

Цю думку підтримують у своїх роботах Н.Скачкова, С.Козленко та Є.Сапліна, підкреслюючи, що у такий спосіб, за рахунок кооперування старшого ступеня школи з закладами початкової, середньої і вищої професійної освіти зменшується розрив між школою і вузом [6; 7].

Спрямованість навчання на індивідуалізацію зумовлює розвиток й формування в учня таких якостей, як самостійність, ініціативність, творчість, упевненість, захоплення, дослідницький стиль діяльності, нарешті, культура пошуку й праці. Окрім того, в умовах індивідуалізації навчання, самостійного пошуку й самостійного засвоєння знань розвиваються творчі здібності, ерудиція, ділова активність, вміння самостійно здобувати знання, бачити перспективу. Тому О.Ушаков у своєму дослідженні акцентує увагу на тому, що профільне навчання надає нові можливості у розвитку дослідницької компетентності учнів загальноосвітньої школи [8; 9].

С.Кравцов, в свою чергу, визначаючи профільне навчання як багатосторонній комплексний засіб підвищення якості, ефективності і доступності загальної освіти, акцентує увагу на тому, що за умов профільного навчання суттєво розширюються можливості побудови учнем індивідуальної освітньої траєкторії, забезпечується вищий рівень його підготовки для продовження навчання|вчення| у вибраному напрямі.

Він також доповнює зміст поняття „профільне навчання” як особливої культурно-освітньої реальності, що забезпечує завершення учнів середньої (повної) загальної освіти на основі врахування їх індивідуальних інтересів і високого ступеня диференціації освітнього процесу [10].

Принцип вибору індивідуальної освітньої траєкторії є одним із складових дидактичної основи особистісно орієнтованого навчання поряд з принципом індивідуалізації, а його необхідною умовою виступає диференціація. У науково-педагогічній літературі інколи поняття „індивідуалізація” і „диференціація” вживаються як синоніми. Аналіз сутності цих понять дозволяє зробити висновки, що різниця між ними полягає у тому, що за умови індивідуалізації вплив здійснюється на кожного конкретного учня, а диференціація навчання характеризується впливом на групу. Група, у свою чергу, формуються за певною спільною ознакою й відповідно до цього навчання проводиться за різними навчальними планами й програмами з максимальним урахуванням індивідуальних особливостей учнів і забезпеченням оптимальних результатів у їхньому розвитку та у формуванні відповідних якостей [11; 12].

Враховуючи вище сказане, зрозумілим стає визначення сутності профільного навчання Н.Кіселевої, як закономірного результату розвитку та реалізації теорії диференційованого навчання в умовах нової парадигми освіти, яка базується на особистісно-орієнтованому підході до навчання та виховання [13].

На обумовленості профільного навчання особистісно орієнтованим підходом також акцентує увагу Л.Ільїна. Автор визначає профільне навчання як відкритий простір для старшокласника в набутті ним суб'єктного досвіду саморозвитку, що відповідає його освітнім і життєвим установкам, створює умови для допрофесійної підготовки. У профільному навчанні, обумовленому особистісно орієнтованим підходом, старшокласник визнається суб'єктом освітнього процесу, а його саморозвиток і самореалізація розглядаються як пріоритетне завдання [14].

Концепцією профільного навчання в старшій школі профільне навчання визначається як вид диференційованого навчання, який передбачає врахування освітніх потреб, нахилів, здібностей учнів; створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у цілях, змісті, структурі та організації навчального процесу. Таким чином, смислове навантаження у визначенні припадає на твердження, що це вид диференційованого навчання, який враховує освітні потреби, нахили та здібності учнів. Цілі, зміст, структура та організація навчального процесу підпорядковуються меті створення умов навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення. Цієї ж думки дотримується В.Кизенко [15-17].

В центрі уваги Л.Солов'янюк думка про те, що профільне навчання дозволяє диференціювати процес навчання кожного учня в зоні його найближчого розвитку (за Л.В.Виготським). Профільну диференціацію, вважає автор, можна розглядати як засіб самооцінки старшокласників, що дозволяє реально оцінити свої здібності і намітити шляхи професійного самовизначення [18].

Відзначаючи роль диференціації в профільному навчанні, Г.Алексєєва трактує профільне навчання як комплексний засіб підвищення якості, ефективності та доступності загальної освіти, який дозволяє за рахунок змін в структурі, змісті, організації навчального процесу і диференціації у більшій мірі враховувати інтереси, нахили і здібності учнів, створювати можливості для спрямовування освіти старшокласників у відповідності з їх професійними інтересами і намірами у відношенні продовження освіти [19].

Н.Побірченко дає визначення профільному навчанню як навчанню диференційованому за змістом, у якому враховуються, в першу чергу, основні запити і професійні плани учнів. Р.Бессонова ж визначає профільне навчання як освітній процес в профільних класах ліцеїв та гімназій, спрямований на інтенсифікацію соціально-професійного самовизначення старшокласників шляхом диференціації

навчання на підставі врахування здібностей і інтересів [20]. Спільним у цих визначеннях є поняття „диференціація”, але дещо відрізняється трактування. Одні науковці розглядають профільне навчання як вид диференційованого навчання, інші – як засіб диференціації процесу навчання, окремі ж з них вважають диференціацію формою профільного навчання.

Г.Кулешова дає визначення профільному навчанню як системі різнорівневої спеціалізованої підготовки у старших класах загальноосвітньої школи. Таке визначення дещо звужує поняття диференціації і не у повній мірі характеризує сутність профільного навчання [21].

У російській „Концепції профільного навчання на старшому ступені загальної освіти” профільне навчання розглядається як засіб диференціації та індивідуалізації навчання, що дає змогу шляхом змін у структурі, змісті та організації освітнього процесу забезпечити повніше врахування інтересів, нахилів і здібностей учнів, створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхніх професійних інтересів і намірів щодо продовження освіти [22]. В такому визначенні увага акцентується на профільному навчанні як такому, що забезпечує диференціацію та індивідуалізації навчання. Багато науковців підтримують цю думку. Серед них І.Іділова, С.Писарева, А.Пекшева, Л.Покроева. [23-25; 20].

На відміну від попереднього визначення, О.Бугайов дає формулювання профільного навчання як типу диференціації та індивідуалізації навчання, за якого максимально враховуються інтереси, нахили та здібності учнів до певного виду діяльності [20].

Висновки... Аналіз зазначених вище понять показує, що, незважаючи на розбіжності термінологічного плану, слід відзначити, проте, їхні спільні сутнісні особливості, до яких, на нашу думку, належать принципи диференціації та індивідуалізації навчання, надання учням можливості побудови індивідуальної освітньої траєкторії, забезпечення умов для професійного самовизначення старшокласників та наступності між загальною і професійною освітою.

На нашу думку, найближчим за змістом є визначення сутності профільного навчання, що дано у російській „Концепції профільного навчання на старшому ступені загальної освіти”.

Проте слід відмітити, що під засобом у тлумачному словнику розуміється спосіб дії для досягнення мети. Метою профільного навчання є забезпечення можливостей для рівного доступу учнівської молоді до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки, неперервної освіти впродовж усього життя, виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства. Принципи диференціації і індивідуалізації навчання слугують способами її досягнення.

Тому профільне навчання ми розуміємо як систему організації освітнього процесу на принципах диференціації та індивідуалізації, що шляхом змін у структурі та змісті дає змогу забезпечити повніше врахування інтересів, нахилів і здібностей учнів, створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхніх професійних інтересів і намірів щодо продовження освіти.

Список використаних джерел та літератури:

1. Лікарчук І. Проблема профілізації навчання в старшій школі та шляхи її розв'язання / І. Лікарчук // Директор школи. – 2003. – Трав. (№ 20). – С. 9-10; Упр. освітою. – 2003. – Лип. (чис. 13/14). – С. 2 – 3, 9.
2. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Педагогічна газета. – 2002. – № 1. – С. 4–6.
3. Ткаченко Л. Проблеми впровадження профільного навчання потребують обговорення / Ткаченко Л. // Освіта України. – 2004. – № 90. – С. 9.
4. Тюменова С. И. Развитие творческого потенциала старшеклассника в условиях профильного обучения (на материале учебного предмета „химия”) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / С. И. Тюменова. – А., 2008. – 21 с.
5. Латыпов И. Профильное обучение: вопросы и ответы [Электронный ресурс] / И. Латыпов. – Режим доступа : <http://spo.1september.ru/articlef.php?ID=200700202>.
6. Скачкова Н. В. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя технологии к реализации профильного обучения в общеобразовательной школе : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Н. В. Скачкова. – Т., 2007. – 24 с.
7. Козленко С. И. Материалы курса „Профильное обучение и современные образовательные технологии”: лекции 1–4 / Козленко С. И., Саплина Е. В. – М. : Педагогический университет „Первое сентября”, 2007. – 72 с.
8. Володько В. М. Індивідуалізація процесу навчання як принцип неперервної педагогічної освіти / В. М. Володько // Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. у 6-ти книгах. – Чернівці : Митець, 1996. – Кн. 5. – С. 85–87.
9. Ушаков А. А. Развитие исследовательской компетентности учащихся общеобразовательной школы в условиях профильного обучения : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / А. А. Ушаков. – М., 2008. – 32 с.
10. Кравцов С. С. Теория и практика организации профильного обучения в школах российской федерации : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / С. С. Кравцов. – М., 2007. – 57 с.
11. Володько В. М. Індивідуалізація й диференціація навчання: понятійно-категоріальний аналіз / Володько В. М. // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 4. – С. 9–17.
12. Монахов В. М. Проблема дифференциации обучения в средней школе / В. М. Монахов, В. А. Орлов, В. В. Фирсов // Методические рекомендации учителю о дифференцированном обучении как средстве

індивідуалізації розвитку личности школьника / под ред. К. П. Мешалкиной, В. А. Орлова. – М., 1990. – С. 3–30.

13. Киселева Н. А. Профильная школа – школа будущего / Н. А. Киселева // Молодой ученый. – 2009. – № 3. – С. 180–183.

14. Ильина Л. Е. Психолого-педагогическое сопровождение саморазвития старшеклассника в профильном обучении : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Л. Е. Ильина. – О., 2007. – 32 с.

15. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Педагогічна газета. – 2002. – № 1. – С. 4–6.

16. Концепція профільного навчання в старшій школі: Проект // Освіта України. – 2003. – № 42–43. – С. 9.

17. Кизенко В. І. Профілізація навчання – магістральний шлях реформи старшої школи // Профільне навчання в старшій школі: шляхи розвитку : наук.-доп. бібліогр. покажч. / В. І. Кизенко. – 2004. – Вип. 1. – С. 4.

18. Соловьянюк Л. Г. Методика подготовки будущих учителей информатики к реализации сетевой модели организации профильного обучения : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Л. Г. Соловьянюк. – М., 2008. – 23 с.

19. Алексеева Г. И. Организационно-педагогические основы реализации профильного обучения в северных регионах России : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Г. И. Алексеева. – М., 2010. – 60 с.

20. Ренькас Б. М. Місце та роль профільного навчання в розвитку сучасних загальноосвітніх шкіл / Б. М. Ренькас // Вісник Житомирського державного університету. – Вип. 49. – Житомир, 2010. – С. 118–122.

21. Кулешова Г. М. Компетентностный подход в профильном обучении [Электронный ресурс] / Г. М. Кулешова. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2003/0415-01.htm>.

22. Концепция профильного обучения на старшей ступени общего образования: Проект [Электронный ресурс]. – М., 2002. – Режим доступа : <http://www.profile-edu.ru>.

23. Идилова И. С. Профильное обучение как фактор подготовки школьников к продолжению образования в вузе (на примере предмета „Иностранный язык“) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / И. С. Идилова. – Р., 2007. – 22 с.

24. Писарева С. А. Профильное обучение как фактор обеспечения доступности образования: российское видение: Рекомендации по результатам научных исследований / под ред. акад. Г. А. Бордовского. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2006. – 84 с.

25. Пекшева А. Г. Методика подготовки учителя информатики к обеспечению предпрофильного обучения : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / А. Г. Пекшева. – Ростов-на-Дону, 2008. – 23 с.

Аннотация

В.В.Хренова

Профильное обучение: основные подходы к содержанию и признакам

В статье проанализированы существующие подходы к пониманию признаков и характерных особенностей профильного обучения. На основании проведенного анализа рассмотрены основные признаки профильного обучения.

Ключевые слова: *профильное обучение, индивидуализация и дифференциация образования, индивидуальная траектория обучения, личностно ориентированное обучение.*

Summary

V.V.Khrienova

Profile Training: Basic Approaches to Content and Features

Existing approaches to understanding the features and characteristics of profile training are analyzed in the article. On the basis of the conducted analysis the main features of profile training are examined.

Key words: *profile training, individualization and differentiation of education, individual educational trajectory, individual oriented education.*

Дата надходження статті: „22” березня 2012 р.

УДК 37(477)(09):(373.31+37.032)

В.В.ЧОРНА,
аспірант
(м.Бердянськ)

Відображення змісту сенсорного виховання у навчальних програмах для молодших класів чоловічих гімназій в Україні на початку ХХ століття

Подано результати аналізу учбових програм для підготовчого та початкових класів чоловічих гімназій України з різних навчальних предметів з метою визначення їх ресурсів для перцептивного розвитку учнів.

Ключові слова: *сенсорне виховання, молодші школярі, програмовий матеріал, чоловіча гімназія.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Удосконалення змісту освіти – одне з пріоритетних завдань для сучасних фахівців у галузі початкового навчання, невід’ємною складовою якого є сенсорне виховання. Бажання краще збагнути суть та якісні зміни у розумінні перцептивного розвитку учнів початкової школи, що відбулись протягом минулого століття, спонукають до ретельного вивчення нормативного забезпечення процесу навчання, а конкретніше навчальних програм для закладів початкової освіти.